

Сад гетсиманський (стислий переказ)

Іван Багряний

Іван Багряний

Сад гетсиманський

"Отче мій! Коли можна, нехай мимо йде від мене чаша ця!.."

Ще він говорив, коли се Юда, один з дванадцяти, приходить, а з ним багато народу з мечами й дрюччям од архієреїв та старших людських... Та й узiali його...

Єванг. від св. Маттея, гл. 26.

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА ПЕРША

Умираючи, старий коваль Яків Чумак хотів, щоб усі четверо синів з'їхалися додому. Батько так і не дочекався синів, але стара Чумачиха з 14-річною дочкою Галею чекали. До них часто приходив отець Яков, який потішав їх в горі. Коли одного разу отець Яков читав їм про сад Гетсиманський, про зраду Юди, про відступництво Петра, до хати увійшли усі три старші брати: Микола, Михайло і Серьога. Брати побачили, що батька вже нема, а мати оголосила його заповіт: щоб брати міцно купи трималися та найменшого брата рятували, адже найменший Андрій – інженер і авіатор, був каторжником. І тут раптом до хати увійшов Андрій. Отець Яков тихенько вийшов з хати.

Їдучи додому, Андрій і не сподівався побачити братів. Вже 6 років він не був вдома, а оце минуло 4 роки, як він утік з каторги і мандрував усім Союзом. Знав, що брати його бояться, бо він був політичним засланим, каторжником. Брати могли через нього втратити свої посади. Галя найбільше раділа Андрієві і побігла по Катрю, яка колись була його дівчиною. Катря досі любила його, згадувала і плакала.

Не довго Чумаки раділи зустрічі, бо по Андрія прийшли сержант НКВД і міліціонер. Мати дивилася на старших синів і наче питала: "Хто видав Андрія?".

Потрапивши у будинок районного управління НКВД, цілу ніч Андрій згадував дитинство з братами і мучився питанням, чи часом не котрийсь з братів видав його, як той Юда Іскаріотський. У камері він був сам і чув, як хтось грає "Місячну сонату" Бетховена. Мелодія нагадала йому Катрю.

Перший, у чий руки потрапив Андрій, був начальник райвідділу НКВД Сафигін. Цей чоловік вдавав доброго і попереджав Андрія, щоб признався у всьому і видав спільників. Це було просто абсурдно. Андрій запитав, за що його заарештовано, коли

його заберуть звідси, чи не буде вжито ніяких обмежуючих заходів супроти матері. Та Сафигін не дав відповідь.

На світанку Андрія мали везти з його рідного міста у Харків. Для від'їзду бракувало якихось паперів, і коли прийшла секретарка, Андрій побачив, що це Катерина. Якусь мить дівчина дивилася на Андрія, і її очі наливалися сльозами. Щось йому підказувало, що це вона його здала, але він не вірив у це.

У Харкові Андрій потрапив в управління НКВД, що знаходилося в центрі міста. У 24 роки він уже сидів тут цілий рік у камері самотнього ув'язнення.

Перед тим, як потрапити у камеру, Андрій був на допиті у майора органів, товаришки Нечаєвої. Вогненногріва жінка-фурія кричала на Андрія, вибухала дванадцятиповерховим жахливим матом. Під час допиту Андрій зрозумів, що його старої справи тут нема.

Андрія заштовхнули у камеру ч. 49, яка була повнісінька голих людей. Спершу Андрій подумав, що це божевільні, та виявилося, що всі ці люди порядні, а голі тому, що у камері, призначеній для однієї людини, було 28 чоловік, і стояла сильна задуха. Місця не вистачало навіть для того, щоб зручно сісти. У камері було повно блощиць, стояв неприємний сморід, змішаний із смородом поту, вогкої розпареної підлоги, "параші". Вікно знадвору було завішене суцільним залізним коробом, потім заґратоване, зсередини ще й закрите заскляними рамами. Відчинена була лише невелика кватирка. В'язням було заборонено вставати, ходити, говорити. Андрій заприятелював з Охріменком – чоловіком велетенського зросту, який нагадував біблійного Голіята. Він сидів за те, що був колись в армії Нестора Махна. Від нього Андрій дізнався, що дехто тут сидить уже навіть по рокові під слідством, а більшість по кілька місяців, лише окремі особи прибули недавно. Багатьох б'ють, але вони не признаються, бо бояться.

Охріменко коротко розповів Андрієві про усіх чоловіків з камери. Більшість мали вищу освіту, тут були директори, професори, спортсмени, інженери, моряк, священник, доктор, поет, ігумен, навіть автор проекту цієї самісінької тюрми. Годували в'язнів жахливо, тримаючи майже в голоді. Три рази на день виганяли на "оправку" у маленьку вбиральню, призначену для однієї особи. Дуже часто в'язні не встигали зробити все, що кому треба, навіть помитися не входило в програму, тому чоловіки набирали воду в миски і поливали себе.

Андрій бачив, що майже усі його співкамерники були ні в чому невинні люди. Він вловив основну тенденцію цієї модерної інквізиції – це обернути людину в ганчірку, тварину, в безвольного пса, що скавулить і плазує, готовий лизати що завгодно, від чобіт починаючи. Обернути її в ганебну моральну руїну, розчавити й знищити те, що називається людською душею... А тоді вже викинути її на фізичний смітник.

У перші дні Андрія не водили на допити. Він бачив, як кожного дня усі зі страхом чекали, коли їх викличуть. Андрій узнав, що "розколюватись" означає не витримувати тортур і "признаватись" у всіх злочинах, "колоти" означає розколювати биттям людину психічно, мов поліняку. Андрій узнав, що багато з тих, що тут сидять, вже

"розкололися", уникаючи мук, цебто призналися. А ті, що ще не розкололися, бо не були на допитах, чекали своєї черги. Всі розколоті чекали вироків: заслання або розстрілу. Коли вночі десь за мурами, в тісному тюремному подвір'ї загула машина, хтось простогнав, що то розстрілюють.

Андрій був вражений, коли у камері помер один з в'язнів – Ягельський, якого перед цим жорстоко побили дошками. Труп не забирали з камери цілу добу.

В чадній саламасі днів в'язнів забирали "без вещей" і "з вещами". Дехто твердив, що перші потрапляють на розстріл або до божевільні. А ті, кого беруть "з вещами", йдуть або на етап, або до іншої тюрми, або до камери смертників. Про волю не могло йти й мови.

Одного дня до камери завітав Мельник – майже легендарний серед в'язнів черговий корпусу, бо здавався добрим і давав в'язням махорку. За махорку він не ставив ніяких умов і не вимагав ніяких зобов'язань. В цьому крилась якась велика загадка.

Якось Андрія, зовсім голого, повели до вартівні і наказали підписати документ. Андрій став читати "Протокол обвинувачення", у якому його звинувачували по статті 54-й т. зв. Карно-Процесуального Кодексу УССР, пп. 2, 6, 8, 10 і 11. Та Андрій не підписав, а написав таке: "Це пред'явлене абсурдне обвинувачення читав". Потім його завели в "брехалівку", яка була натоптана бідолашними людьми. На Андрія навіть не звернули уваги, і він мусив стояти на параші, бо сісти не було де. Нормально в такій камері мусило б бути 15-20 чоловік, а було в ній тепер щонайменше 300. Минав день, а по нього не приходили. Люди позлипалися в суцільну масу і так стоячи спали. Десь біля півночі його повели на допит, та перед цим мусили піти в камеру по штани і одяг.

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА ДРУГА

Йдучи на допит, Андрій згадав, як вели його цими ж коридорами 1932 року. Тоді тут було Всеукраїнське управління ОГПУ. Саме тут він був побачив свого вчителя й натхненника – Миколу Хвильового, який йому ледь-ледь помітно кивнув головою...

Андрія завели на 5 поверх. У кабінеті сидів зовсім зелений юнак, досить симпатичний і добродушний з вигляду. То був слідчий Сергеев. Він попередив, що Андрієва голова у його руках. Сергеев став погрожувати, що їм усе відомо, що Андрій у "єжовських рукавицях", що він тут згниє, що з цієї тюрми нікому немає виходу. Сергеев хотів, щоб Андрій признався у контрреволюційній роботі, чистосердечно й до кінця. Минуле Андрія не цікавило слідчого, він хотів "зізнання" за теперішні злочини. Андрій став на шлях цілковитого й принципового заперечення.

Згодом у кабінет зайшли троє дебелих хлопців у цивільному. Всі вони "впізнавали" Андрія, віталися, казали, що вони футболісти. Потім до кімнати зайшов низенький, широкогрудий і широкоплечий чоловік, теж молодий. Це був начальник відділу Великін. Всі п'ятеро чоловіків накинулися на Андрія і немилосердно били. Андрій

непритомнів, на нього лили воду і знову били. Згодом у кімнату зайшов ще й начальник групи Фрей. Був він підкреслено лагідний, і чемний, і по-начальницьки величавий. Фрей сказав, що знає рід Чумаків, і просив Андрія роззброїтися щиро. Андрій сказав, що його рід мріяв про інакшу долю й інакші права для себе й свого народу. Мріяв про інакше пролетарське правосуддя, про інакший "новий лад", про інакших носіїв правосуддя.

Великін вимагав від Андрія говорити про контрреволюційні діла і про односторонців. Погрожував, що Андрій буде повзати і скавувати, як пес. Великін готовий був кинутися на жертву, кипів увесь і сатанів. Він був фанатик і садист. Він називав Андрія проституткою, "паршивою петлюрівською собакою", шматтям, падлом. Фрей був весь час присутній при езекуції, але не втручався і взагалі не звертав уваги. А виходячи, порадив Андрію бути слухняним. Коли зайшла Нечаєва, Андрій запитав її, чи не можна написати лист матері. Вона дозволила, але потім слідчі лише насміялися з цього листа.

Після побиття Великін мучив Андрія тим, що він мусив дивитися на світло лампи і не заплющувати очей. Андрій довго стояв, дивився, потім падав, його били і знову підносили. Нарешті настала мить, коли його вже не могли ніяк поставити на місце.

Коли він опритомнів, над ним стояв Сергєєв і бив його дерев'яною лінійкою то по одному плечу, то по іншому. Цією лінійкою він набив "епоети, зробив його генералом". Потім Сергєєв ставив запитання, ловив Андрія на якомусь слові, перекручував його й заносив у протокол. Закінчивши, став вимагати підпису. Андрій сказав, що він цього протоколу ніколи не підпише. На виклик зайшли два дебелих оперативники і оглушили Андрія. Його били, але він розумів, що їм не входило в рахунок убивати його зараз.

Згодом його посадили на копчик на кінчик стільчика. Копчик затерп, по хребту почав перебігати легенький струс, Андрій не міг пересунутись. Його чекав неминучий параліч. Раптом Андрій знепритомнів, його облили водою і знову посадили на копчик. В другій турі йшло тяжче. Андрій знову опинився на підлозі. Знову його привели до пам'яті й знову посадили на стілець на ріжечок. Щоб привести до пам'яті, йому давали під ніс амоніак. Так тривало всю ніч. На ранок його вкинули до 49 камери. Охріменко доглядав товариша.

Знову Андрія взяли на допрос, хоч він пробув у камері кілька годин. Тепер його вели на "великий конвеєр" – уділ особливо затятих і непокірних, сильних духом. Його тримали весь час нагорі і лише зрідка відводили вниз до льоху на одну годину, щоб перепочив. Його садили на кінчик стільця, садили на гарматні, як колись давно саджали запорожців на палю, водили на розстріл, інсценізуючи той розстріл, йому плювали в лице, набивали "біфштекси" на стегнах, били залізним паліччям, мочилися в обличчя, в самісінькі очі! Андрій уже зробився, як тінь, і ніхто з друзів не зміг би його впізнати. Та він не здавався. Проголосив голодівку, але тут годували штучно клізмою. Занадто твердий горіх трапився, а слідчим не входило в плани так просто, в одній турі роздавити свою жертву на смерть. Вони почали робити перепочинки й відводити Андрія до камери. В камері він нічого не розповідав, просто лежав, і наглядачі його не згнали.

Однієї ночі Андрій "розколов" свого слідчого Сергеева. Коли Андрія привели на допит до Сергеева, він сказав, що йому жаль слідчого. Андрій говорив: "От ви нас роздавлюєте, а вам і в голову не приходить, що це ж ви самі себе роздавлюєте... Ми вас переслідуватимемо все ваше життя... Ви закохаєтесь, але ми кричатимемо, й скавулітимемо, й отруїмо вам щастя... Ви одружитесь, але втічете з шлюбного ложа, бо ми обступимо вас – мільйони й тьми нас, замордованих, скривавлених, і ревтимем так, що ви не здібні будете прикласти уст і напиться з келеха любові... Ви матимете дітей, але уникатимете їх, бо з їхніх очей дивитимемось МИ своїми закривавленими зіницями...". Сергеев мурмотів ледве чути: "Чорт... Диявол!" Але в тім мурмотінні не було злоби, а було щось безпомічне. Від того часу слідчий не бив Андрія, давав цигарки і просив розказувати що-небудь про світ, адже Андрій бачив багато. Не знати, як то надовго, але грізного Сергеева не було, а був такий собі юнак, сіроокий і роззброєний.

Слідство зайшло в тупик. Андрій нічого не підписував, слідчі ні до чого не могли його змусити. Та скоро приїхав Сафигін, гість з Андрієвого рідного міста. Він приїхав давати раду з Андрієм. Сафигін був чекіст в повному розумінні цього слова.

Якось Андрій сидів на своєму проклятому стільці, мліючи від удару, що його завдав Сафигін, а Сергеев його підганяв до того своїм злорадним "Ну?!". Зайшов Великін і почав кричати: "І мати твоя б... І батько твій б... І брати твої б... І сам ти б... кров!..", а потім відхаркнув і з усієї сили плюнув Андрієві в обличчя. Андрієві безтямно шарпнув стілець і з усього маху вдарив Великіна наосліп... Великін розпістерся на підлозі, вдарившись обличчям об плінтус... Сергеев шарпнув за шухляду стола й вихопив браунінг... В цей час увійшов Фрей. Андрій захрипів до нього, що його можуть навіть порізати на шматки й з'їсти, але не мають права зневажати честь його матері й батька. Щось було в Андрієві таке несамолюбне, що Фрей ошелешений відступив на крок назад. Вони з Сергеевим пошепотіли якусь мить, а потім Фрей призначив Андрієві 20 діб карцеру.

Карцер для Андрія був щастям. У крихітному приміщенні він сидів сам, багато думав і вирішив: добиватися згідно з законом за всяку ціну обізнання з матеріалами "діла".

На шістнадцятий день Андрія забрали з карцеру. Усі четверо: Сафигін, Великін, Сергеев і Фрей – вимагали підписати попередній протокол. Андрій відповів, що підпише лише той протокол, який буде написаний його власною рукою. Чоловіки викликали чотирьох "молотобойців"... і пішла карусель. Андрій хотів відбиватися, але кінчилося все тим, що йому зламали ребро й непритомного вкинули до камери 49...

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

Не добившись лікарської допомоги ззовні, в'язні рятували самі, як могли, Андрія. Його довго не кликали, але згодом понесли на брезенті в кімнату, де був кремезний чоловік в уніформі. Це був його новий слідчий – Донець.

Донець кричав, що він не Сергєєв, і з-під його руки Андрій не вийде живий. Скидалося на те, що це слідчий окремої школи. Він сказав, що Андрій вичухається, і тоді його "розколять". Навдивовижу міцний Андріїв організм справді "вичухувався". Ребро заживало. Дні минали. У в'язнів 49 камери на тілах почали з'являтися якісь паскудні чиряки. Андрій не мав жодної болячки, очевидно тому, що недавно сюди потрапив. Біда з чиряками спіткала всю тюрму. Можливо, саме тому їх почали виводити на прогулянку. Це щось неймовірне, неправдоподібне, але факт.

Одного дня мешканців камери 49-ї повезли "Чорним вороном" у в'язницю на Холодній горі. Потрапивши сюди, в'язні раділи, бо тут було набагато легше й краще, ніж на тій проклятій Раднаркомівській. У цій тюрмі сиділи і жінки "по делу мужа".

Спочатку їх вкинули до маленької камери з трьома ліжками. Тут давали кращу їжу. Андрій налагодив тюремний "телеграф". Та скоро він потрапив до однієї з загальних камер Другого Спецкорпусу. Власне, камер було дві, між ними був прохід у стіні. Хоч камера була всього чотири метри завширшки, тут сиділо 340 чоловік. Стояв тяжкий, нестерпний сопух. Були блощиці, таргани, стоніжки, мокриці і миші. Не було жодних "меблів", крім стола для тарілок. Камера була цілою державою, а староста був її президентом. Він мав двох помічників на обидві половини. Цікаві люди сиділи в камері ч. 12. Надзвичайна галерея типів. Майже не було людей з нижчою освітою. Деякі люди сиділи тут по два роки й не бачили слідчого у вічі, бо в'язнів було так багато, що їхні "діла" не встигали розглядати. Часом в камеру вскакував сам начальник тюрми і не боявся ходити між 340 "ворогами народу".

Дні текли по-ярмарковому, життя в камері вирувало. Чим тільки тут люди не займались. Вчилися, малювали, робили голки, грали в ігри. Андрій налагодив телеграф, і зв'язок з іншими камерами був ідеальний. Іноді на камеру нагло звалювався трус, і після того у камері був страшний розгاردіаш.

Однієї ночі Андрієві приснився дивний сон, у якому Нечаєва стала Катериною, і він її вбив. Того ж дня його завели в якусь камеру, де чекав Донець. Слідчий запитав Андрія, що ж він надумав. Андрій мовчав, а у відкритій течці побачив знайомий почерк. Донець став вимагати, щоб Андрій підписав "Протокол про закінчення слідства". Андрій відповів, що не підпише, поки не прочитає своє "діло". Коли вартовий покликав слідчого, Андрій кинувся до документів свого "діла" і впізнав на аркуші почерк Катерини. Він не зміг опанувати себе і хоч щось прочитати. Донець повернувся і, нічого не добившись, наказав Андрієві добре подумати, бо в 12 камері він довго не сидітиме. У камері Андрій кілька днів думав, що ж робити.

Андрієві не спалося ночами. Він думав про Катерину, аж голова йому пухла від тих понурих, а часом божевільних дум.

Якось камеру почали геть розводити. Андрія повели до "Чорного ворона". У машину до нього помилково вкинули жінку. І нею виявилася... його сестра Галя. Вона теж сиділа у в'язниці з того часу, як схопили Андрія. Мати їхня померла, а Катерина збожеволіла. Галя передала йому малесеньку записочку від Катерини. У записці було кілька слів: "Будь мужній! Тримайся! Любий!". Андрієві відлягло від серця, адже тепер

знав, що зрадила не Катря.

*Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.
Авторські права на переказ належать Укрлібу*

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

Донець знову погрожував Андрієві і брався за старі методи. В "брехалівці", куди Андрія вкидано після допитів, він випадково зустрів людину з того самого містечка, з якого походив Донець, і багато дізнався про слідчого. Андрій вирішив "завербувати" свого слідчого, і от коли прийшов якийсь на допит Фрей, йому це вдалося. Донця посадили, бо саме в цей час цілим НКВД трясла епідемія взаємонедовіри.

Андрія відправили на Холодну гору. Якось Андрія брали на допит і він побачив Донця, який сказав йому "Ех, ти!" з якимсь чудним виразом. Андрія чомусь стала мучити совість, і коли йому наказали дати вичерпні дані про Донця й їхню співпрацю, Андрій признався, що "завербував" Донця. Після цього Андрієві висунули провокацію проти органів НКВД. Андрій зрозумів, що Донець вийде з халепи, сухий, а він заробив на цій усій "комерції" додаткову статтю. Андрієві побіцяли, що тепер вся його справа буде дуже швидко закінчена.

Андрій беріг записочку від Катрі – таку малесеньку паперову гульку-горошинку, – і та горошинка стала для нього талісманом.

Йому призначили нового слідчого на прізвище Гордий. Чумак відразу побачив, що це простак: йому не потрібен був розум – він думав кулаками. Збиваючи до неприємності й одливаючи водою, Гордий довів Андрія до такого стану, що аж сам злякався й похопився.

Потім Андрія передали іншому слідчому. Новий слідчий чемним і спокійним стомленим голосом поінформував, що бере справу тимчасово. Він не відрекомендував себе, але ознайомив Андрія з доносом на нього, який зробив якийсь Жгут. Також Андрій помітив якийсь документ з підписом брата Миколи і "добровільні свідчення", підписані Катрею. Відправляючи Андрія "до камери", слідчий радив йому подумати. І Андрій думав. Думав про самогубство. Він уже підготувався порізати вени, але хлопці, з якими він потоваришував, про все здогадалися і не дали йому зробити цього.

Великін і Сергєєв знову вимагали від Андрія підписати протокол. Андрій відмовився, бо то не він його писав, а Сергєєв. Тоді йому запропонували написати, що це брехня, і підписати. Та Андрій відмовився і признався, що читав своє "діло". Великін запропонував підписати "двохсотку" – протокол про закінчення слідства. Андрій подивився на документ і зауважив, що немає запису "на підставі статті 200-ї", просто написано: "Я, ім'ярек, ознайомився з ділом і вважаю слідство закінчене. Більше нічого не маю додати". Андрій сказав, що це фальшивка. Слідчі розлютилися, пообіцяли "заклучний етап" і пішли.

Якось Андрієві звеліли готуватися до виходу з "вещами". Вся камера заінтригувалася, бо беруть вдень – значить, на волю! Віра в можливість виходу на волю окрилилася, бо всі знали про зняття Єжова. В камері не знали, що його "зняли" вже

давненько. Але зняли для "волі", а не для тюрми.

Та Андрія чекав "Чорний ворон". Почався вдруге "великий конвеєр". А диригували ним Великін, Сергєєв і Сафигін. І почався заключний етап з того, з чого був почався колись перший. Тоді був початок, тепер кінець. Тоді вони кричали й галасували, тепер вони робили все мовчки, зціпивши зуби. Фрей поставив ультиматум: або заговорити або йти в божевільню.

Конвеєр крутився повним ходом. Коли Андрій був уже напівживий, його вкидали назад в малесеньку шаховку і він там відхлипувався. Обіцянку Фрея скажена трійка здійснювала послідовно і неухильно...

Андрій вимагав очну ставку, і її таки влаштували. Перед Андрієм сидів Жгут Ніколай, людина з лисячим личком, людина з волі. Сергєєв посміхався, позираючи на Андрія якось згори. Жгут говорив, що знає Андрія, розповідав про Андрієву "контрреволюційну" діяльність, про Катерину, про малу сестру Галя!.. Андрій не міг пригадати цього чоловіка, але раптом згадав сцену в хаті, батькову Біблію, яку читав отець. Отець! Та це він і є Юда!!! У віччю Андрієві мелькнуло Катрине обличчя, мала сестра Галя й бідолашна мати... Мов підкинений пружиною, Андрій зірвався й схопив Жгута за кадик. Сергєєв скочив злякано, але, перш ніж він встиг щось зробити, Андрієва рука вхопила тяжке мармурове прес-пап'є й усіма рештками сили опустила його на Юдину голову. Після того Андрій втратив свідомість.

Коли Андрія витягали, він від болю опритомнів і, мов крізь туман, побачив мертвого отця, а Сергєєв несамовито й захоплено реготав: "Га-га-га! Оце так ставочка!! Оце так очна ставочка!.. Готово, брат! Га-га-га! Оце так розписався!" І задоволено потирив руки. Дійсно, так підписатися під протоколом обвинувачення в терорі й збройному повстанні та під свідченнями очкаря ліпше вже не можна. Дальші переслухування вже зайві. І Андрія вже більше не переслухували. Та й однаково Андрій уже був непридатний ані до логічного мислення, ані до розмов. Він був душевно хворий.

Його знову привезли на Раднаркомівську. Приймав Андрія з "Чорного ворона" опівночі знаменитий черговий корпусу Мельник. Андрій побував двох камерах, перш ніж Мельник завів його в чисто вибілену, затишну камеру-одиночку з двома ліжками, на яких навіть була постіль.

Згодом до Андрія "підселили" Алексея Копаєва, начальника Грунського райвідділу НКВД. Копаєв признався, що Сафигін - його приятель, тож він чув про Андрієву справу. Копаєв почав розповідати досить хаотично, як Сафигін фабрикував Андрієву справу. Копаєв розповів, що має жінку і двоє дітей. Колись зробив блискучу кар'єру, в "органах" ще тоді, коли не було Єжова. Та от прийшов Єжов... Копаєв ніколи кірки не зарізав, а тут він мусив замазати руки в людську кров... І він бив людей, бував при розстрілах! Та от зняли Єжова й почали (для проформи почали!) "карати" верхівку винних в "перекрученні лінії партії". Одного дня Копаєву дали вести справу парторга, який колись вчив Копаєва, як треба бити. Копаєв бив того парторга з насолодою, але кінчилося тим, що парторг все-таки виправдався, бо був хитріший за нього й мав "руку", а Копаєва посадили. І тепер він має гарантованих 15 років!

Якось Копаєв розповів Андрієві, що його брати теж сидять тут. Від того самого дня, що й Андрій. Вони суворо ізольовані. Чумакам приписують імпозантну контрреволюційну військову організацію. Андрій був вражений цією новиною. А ще Копаєв розповів, як тут розстрілюють. Виявляється, вниз, в льохах, працює ціла "машина". Інколи там за ніч розстрілюють по 250 чоловік і більше. Це майже кожної ночі відбувається. Люди не знають, що їх ведуть на розстріл, а вбиває там Мельник і ще один. Тепер Андрій зрозумів, чому Мельник має право безкарно роздавати махорку! От чому він поводить ся так вільно в цім пеклі. Інколи Мельник добивав жертв коротеньким ломиком, яким ударяв по голові. Потім захолили трупи бригада вантажить на машини й вивозить. Вражений Андрій ніяк не міг зв'язати до купи дві речі – ломик в руках Мельника й пачку махорки в тих же руках, за яку Мельника любила вся тюрма.

Скоро Копаєва забрали, і Андрій лишився сам. Ночами йому снились якісь дивовижні сни, яких він уранці ніяк не міг пригадати. Страшенно боліла голова, нило все тіло. Бачив, що він остаточно погасає. На щоках були хоробливі червоні плями – плями сухот, плями смерті.

Якось його забрали його з камери і повели крутими сходами. Андрій немов ішов на Голготу, часто зупинявся збезсилений і заходився раптовим кашлем. Коли відчинилися якісь двері, Андрій побачив... своїх трьох братів. Він мало не впав, але Микола підхопив його й притиснув його до своїх розхристаних грудей. Андрій нестримно заридав. Михайло засміявся, а Серьога закінчив: "От тепер ми всі вкупі". І з викликом глянув туди, де рясніли портупеї й блищали ордени за столами, застеленими червоним сукном.

Їх усіх прирекли до розстрілу. Закритий Ревтрибунал судив їх. Андрій запитав Миколу про його підпис у "ділі". Микола посміхнувся і сказав, що ця сволота мала досить його підписів, навіть чисті бланки з підписом. Найстрашніший тягар остаточно сповз з Андрієвого серця...

Братів і сестру прирекли до розстрілу, але прийшло "помилування": розстріл було замінено 20-річною каторгою. Лиш не замінили нічим Катриного божевілля...

Багато доріг пройшли вони, з багатьох рік пили вони, багато могил полишали вони, багатьох друзів розгубили вони в землі й по божевільнях, і багато ще їм іти, багато ще їм проб приготувала доля. Але всі дороги сходимі, й всі могили зчислимі, і кожна ніч кінчається ранком... І вони йдуть через ніч злоби й зненависті, доки її не перейдуть. І в одного з них завжди звучатиме в душі "Місячна соната" Бетховена.

Скорочений стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу